٩ نجی نومر. ١٣٢٤ سنه. ٢١ محرم. شنبه. ١٩٠٦ سنه. ٤ مارت. ١ نجی بیت.

بها سی:
آلوچیغه طابشرلیق شرطی ایله بر یل اوچون ٣ صوم، یارتی یل اوچون ١ صوم ٥٠ تیینلر. برمله‌ب صاتوچیده هر نسخه‌سی ٥ تیینلر.

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЮЛДУЗЪ“
Цѣна 3 руб. на годъ.
Адресъ: Казань, редакція „ЮЛДУЗЪ“.

یولدز

اعلانلر
اوچون هر یول چاماسندن برمرتبه باصدرمق اوچون ٨ تیین ویل بوینچه باصدرمق اوچون ٣ صوم آلنور. اداره خانه‌مز شهر قزاننك بورنایف مسجدی قارشنك ایرته برله‌ده، کیچ برله‌ده، هر کون ساعت ٨ دن ١٠ غه قدر آچق بولاچقدر.

هر نسخه‌سی (٥) تیین ❧ هر آتناده بر وگاها ایکی مرتبه چغاچق ادبی، فنی، معاشی وسیاسی جریده‌ء ترکیه‌در. ❧ اون نسخه‌سی (٤٠) تیینلر

اداره‌دن.

یولدز اداره‌سینه تورلی طرفلردن بیك کوب مقاله‌لر کیله‌در. اداره‌مزه التفاتلری اوچون محرر ومخابر افندیلرنك هر برینه تشکر ایته‌مز؛ لکن یولدز حاضرده آتناده فقط بر کره نشر قیلنغانلقدن بو مقاله‌لرنك هر برینی صیدرمق ممکن توگلدر. شویله ایسه‌ده، نوبت ایله ممکن قدر هر بری درج قیلناچقلردر. تماما درج قیلنماغانلری‌ده، اجمالا نقل وملاحظه قیلناچقلردر. اداره‌مزه شاعرلرمز طرفندن بیك کوب شعرلرده تسلیم ایدلدی. کوبسنك یولدز اوزی ومحرری من غیر لیاقة مدح ایدلدکلرندن شعرلرنك هر بری درج قیلنماسلر. قوممز اچنك قوهٔ شعریه‌سی اولان ادیبلرنك کوبلگینه تعجب ایتمی ممکن توگلدر. گازیتلرمز یوقلغی سببلی کوب قوه‌لرمز (پوتینسیونتو) معطل بولوب یاتمقده ایمشلر. ایمدی چوق شکرلر اولسونکه یوللر آچلدی. ادبامز نثرده‌ده شعرده مهارتلرینی کورسه‌تورلر.

جمعیت علمیه.

(لیگا اوبرازووانیه).

معلومدرکه پیتربورغده اوّلك روسیه خلقینی سواد وحرف اوقورغه (گراموتقه) اویره‌تمك اوچون (ۋولنو-ایکانومیچسکی جمعیت) تصرفنك تأسیس قیلنغان بر (اوقو جمعیتی) بار ایدی. (١٨٩٥) نچی ٣ نچی دیکه‌برده بو جمعیتنی حکومت مأمورلری یابدیلر. نی اوچون یابقانلری هر کمگه معلوم توگلدر. نی سبب بولغاندر؟ یا خلقنك گراموتنی بولووی بعض مأمورلر فکرنچه معقول کورلمه‌دی. یاکه جمعیتنك حرکاتنك اول زمانچه قزل کورنگان بر اش بولدی. ایمدی اون یل مقدم قزل کورنگان اشلرنك توسلرینی حریت قویاشی تمام آلدی. اول قزل کورنگان اشلر حاضر آل یاکه بوتونله‌ی آق بولوب قالدیلر. حاضرده حتی قزل حرکتلرده کورینه باشلادی. هر نه ایسه بوسی بزگه کیره‌ك توگل.

مذکور جمعیتنك غیرت واجتهادلری کورنگان کشیلر حاضر (لیگا اوبرازووانیه) اسمنك یاکڭا بر جمعیت آچمقچی بولالر. بو گون پیتربورغده مذکور جمعیتنك برنچی تأسیس مجلسی قورلاچقدر. بو جمعیتنك مفروض اوستاو ونظامنامه‌سی پوچته واسطه‌سی ایله کوب بیرلرگه طاراتلدی.

نظاملرینه قاراغانده بو جمعیت علمیه حاضر ابتدائی، وسطی وعالی مکتبلرده آچاچقدر. لوینك کتاب اوقو ایله علم آرندرو طریقلرینی‌ده کورسه‌ته‌چکدر.

حکومت طرفندن مساعده ایدلسه، بو جمعیت بیك فائده‌لی بر مؤسسه بولاچقدر. بونك مباشرلری آراسنده اوچ مشهور آکادیمیکلر وآلتی ییدی پرافیسورلرنك اسملری‌ده کورینه‌در.

اگرده بو جمعیت حکومت طرفندن تصدیق قیلنسه، آنك نظامنامه‌سینك اورنه‌گی ایله اهل اسلامغه مخصوص بر جمعیت علمیه آچوغه مباشرت قیلموق لازمدر. یاشلریمزنك اخلاقلرینی اسلامچه ومعلوماتلرینی زمانچه تربیه وتوسیع اشینی محله مکتبلرینه واوقونا بلمی طورغان آول خلفه‌لرینه طابشروب طورودن هیچ معنا چقمایاچق. تربیهٔ دینیه‌مزی تماما علماغه طابشرمق ایله برابر، ملتمزنك ترقیسی اوچون رسمی بر جمعیت علمیه‌مز بولوب فنون دنیاویه مکتبلرینی آچو ونظارت قیلونی شول جمعیتدن امید ایتمك کیره‌کدر. علی بای ایله ولی ملا قولندن غنه دنیاغه فائده‌لی اش چقمایاچغی ایمدی تمام معلوم بولدی. بوندی جمعیت اهل اسلام اوچون معارف نظارتی اورنینه طوراچقدر.

حریت اهالی فرقه‌سی.

مشهور (ك. د.) پارتیه‌سی حاضرده اسمینی آلشدروب اوزینی (نارودنایا اسۋوۋودا پارتیه‌سی) دیب آتادی. بو سوزنی ترکیچه (کشیلرنك ایرکنلگی گروهی) دیب ترجمه قیلورغه کیره‌ك بولادر.

لکن استعمالغه ییگل بولسون اوچون یولدزده عربچه (حریت اهالی) دیب تعبیر قیلناچقدر. مذکور اسمنی (حریت جمهوریه) دیبه ترجمه ایدلسه، معناسینه بیگره‌ك ده مطابق بولاچقدر. لکن جمهوریه دیگان سوز جوغرافیه اصطلاحی بوینچه باشقه معنی‌ده کوبره‌ك استعمال قیلندیغندن ایگنچی معنالر آڭلانو احتمالی باردر.

حاضرده (پولسکی بلوك) پارتیه‌سی ایمدی بو پارتیه‌گه تمام قوشلمش. (بۆریسکی بلوك)ده قوشلورغه طورا ایمش. (مسلمانسکی اتفاق) فرقه‌سینك حالی هنوز معلوم توگلدر. چونکه بو اتفاقنك حاضرده یوره‌گی آورتوب طورادر. یوره‌ك خسته‌لگی ایسه، بیك خطر آورولردندر. الله تعالی اوزی شفا بیرسون.

مذکور فرقه خصوصنده گازیتلرده بیك کوب سوزلر یازلسه‌ده، اول پارتیه‌نی تورلی خلق تورلیچه آڭلاغان ایمش. فقط منطقغنه اوقوب شغلله‌نگان صالا شاگردلری: «منطقده موجهات بحثنده مشروطهٔ عامه قضیه‌سنی اوقوب طویغان ایك ایمدی طاغی بر مشروطه عوامیه چقدی. بو سی‌ده قضیه موجهه میکان یاکه بوتونله‌ی باشقه نرسه میکان» دیلر ایمش.

بو عجب ترگل، بعض شهرلرده پولیسه بو پارتیه‌نی (سوسیال ــ دیموکراتیه) پارتیه‌سی دیب بلوب بیك کوب چلبنلرینی حبسده قیلدیلر. بعض آول موژیکلری (دیموکرات) دیگان سوزنی (کونوکراد) ایله صاتاشدروب یوغالغان آتلر حقنده تورلی شبهه‌لرگه کیله باشلادیلر. بعض صالا ملالری (دیموا کراتیه فرقه‌سینی) یونان حکماسندن تاریخ میلادیدن (٣٧٠) سنه مقدم وفات ایدن مشهور (ذیمقراطیس) مذهبی ایله صاتاشدروب مناظره‌نی جواهر فرده وخلا بحثلرینه قدر طارتالر ایمش.

قزانده صوری پولیتکلر ایسه، بو پارتیه دینگه خلاف دیب شاو ایته‌لر.

شول روشچه بو پارتیه فیۋرال آینده تمام اعتباردن توشه یازوب قالغان ایدی.

لکن حاضر بو پارتیه ینه اعتبارغه کره‌چك. چونکه داخلیه وزیری (دورنوۋو) بو پارتیه‌گه بیك خلاف توگل ایمش. پیتربورغده بو پارتیه‌نه پولیسه طرفندن قیلنغان جبرلرنك هر برسینی خطالق ایله بولغان دییوب توجیه قیلدی. بناءً علیه بو پارتیه ایمدی گویا رسمی بر فرقه حکمینه کردی.

بعض گازیتلرنك یازووینه قاراغانده دوماغه چلبنلرنك کوبره‌گی بو پارتیه‌دن صایلانو احتمال ایمش. چونکه هر بر اورتا فکرلی کشی بو پارتیه‌نی یارانا ایمش.

سوسیالیستلرنك‌ده کوبسی حاضرگه بو پارتیه‌گه موقتا خیرخواه بولوب طورا ایمش. غیر روس ملتلرنك عقللیلری ایسه، عموما بو پارتیه طرفنده‌درلر. چونکه بو پارتیه‌نك پروگرامنده هر ملتنك نظام قارشنده تیگز بولاچغی بیك آچق کورسه‌تلمشدر. بونك اوڭ طرفنده‌غی باشقه پارتیه‌لر ایسه، «روسیه بز روسلرنقی‌غنه‌در. باشقه ملتلرنك روسیه‌ده ترکلگی بز روسلرنك مرحمتی سایه‌سنده‌گنه‌در. اوّلده قزغانماغان مرحمتمزدن شاید همان هیچ بر ملتنی محروم ایتمه‌سه‌ك کیره‌ك» دیلر. عمری بوینچه مرحمت وصدقه صورانودن طویماغان کشیلر اوڭ طرف پارتیه‌لرینی‌ده بیك یاراتالر. لکن خلقلرنی اوزیورتلرنده اوگیگه حسابلایاچق پارتیه‌لرده عدالت ومرحمت بولماسه کیره‌ك. روسیه‌ده هر ملت بر تیگز بولورغه تییشلیدر. بوندن صوڭره هیچ بر اوگی قاغی قالماسقه تییشلیدر. هر ملت پادشاه ایله برلکده نظام اشلرینه قاتشوب، هر بر نظامنی عدالت کامله اوزرینه بنا قیلوب چغارمق لازمدر.

ایمدی کیله‌چکده ملتلر آراسنده دشمانلق چغارغه هیچ بر سبب وصلتاو قالدرماسقه تییشلیدر. پادشاه حضرتلرینك ئلوغ مانیفیستلری هر برسی اوشبو فکرنی قوّتلیدرلر.

چیت مملکت خبرلری.

ماروك وفاس

مملکهٔ اسلامیه‌سی.

حاضرده بر آیدن بیرلی ایسپانیه‌نك الجزیره اسملی دیڭز قرینده‌غی بر شهرنده ماروك اسملی بر دولت اسلامیه خصوصنده الوغ بر کونفیرینسیه یعنی دولتلر مشاوره‌سی مجلسلری یاصالادر. بو مملکت ایسپانیه ایله فرانسیه‌گه یاقنراق بولدیغندن آنی بوله‌رگه یاکه آنك اشلرینه قاتشورغه بیکره‌ك ده آنلر قزغالر ایدی. آنگلیه‌ده ماروك تیره‌سنده کوبدن بیرلی قویرغینی بوتاب یوردی. (١٥) سنه مقدم حکومتینك اشاره‌سی بوینچه آنگلیه ایلچیسی ماروکده‌غی هر بر ایشان زیارتلرینه قربانلر بوغازلاتمش ایدی. بوندن مقصودی ماروك اهالیسینی آنگلیه‌گه محبت قیلدرمق ایدی. لکن بو فرض پشمی قالدی.

ایمدی حاضر بو دولت اشینه گیرمانیه‌ده کیلوب قاتشدی. گیرمانیه روسیه طنچ زمانده بو اشکه هیچ قاتشو احتمالی یوق. فرانسیه ماروکنی تله‌گان روشچه اوزینه قاراتاچق ایدی. ایسپانیه‌ده فرانسیه‌دن قورقوب سکوت قیلاچق ایدی.

آنگلیه ایسه، بو خصوصده فرانسیه ایله ایکی یل مقدم اشنی بتروب قویمش ایدی. شویله‌که آنگلیه فرانسیه‌گه: «مصر مملکهٔ اسلامیه‌سینك میڭا قالووینه‌سین قارشی کیلمه‌سه‌ك، فاس مملکهٔ اسلامیه‌سنده تله‌گانڭنی قیلورسڭ» دیمش ایدی. فرانسیه بو کیڭاشنی بیك ممنون بولوب قبول ایتمش ایدی. شول روشچه رسمی بر اتفاقده عقد قیلوب آنگلیه ایله فرانسیه آفریکا مسلمانلرینی اوز آرالرنده بولوب قویمش ایدیلر. اول آراده ئه‌لله قایدن گیرمانیه کیلوب چغوب اشنی بوزدی. قوشتانلرنك پلانلری طارالدی. یاڭغا بر قوشتان کیلوب چقدی. گیرمانیه ایمپیراتوری فاسنك طنچه شهرینه باروب سلطاننك وکیللری ایله کورشدی: «مین بو فاسنی سودا قیلور اوچون هوکمگه ایشگی آچق بر مستقل دولت دیب بله‌من. فاسقه هیچ بر دولت ظلم وجبر قیلا آلماس بز نیمسلر هر وقت حامی بولورمز» دیدی. اوشبو واقعه‌دن بیرلی گیرمانیه فاس اشلرینه قاتشا باشلادی. بو واقعه‌دن (گیرمانیه فاس مسلمانلرینی یاقلی ایکان) دیب استدلال قیلورغه یارامی. بونده گیرمانیه‌نك ایکی تورلی مقصودی بار: برسی فاسده سودا قیلودر. ایکنچیسی اوزینك غیرتینی کورسه‌تودر. (دیلبروك) اسملی پرافسور بو مسئله‌نی بر ژورنالده اوشبو روشچه بیك آچق بیان ایته‌در: «ماروك مسئله‌سنده ماروك اوزی مقصود توگل، اشنك توب قاعده (پرینسیپی) مقصود: گیرمانیه دنیانك الوغ دولتلردن ایکانینی دنیا اوزی بله‌میکان؟ گیرمانیه‌نك قاتشندن باشقه دنیانی بولو ممکن توگل ایکانینی خلق آڭلی میکان؟ بز نیمسلر شونی صناسیمز کیله» دیدر. روسیه‌نك عسکری قوربده‌ده صوده‌ده مغلوب بولماس بورون نیمسلر بوقدر زور سویله‌رگه یاطرچیلق قیلا آلمیلر ایدی. یاپون صوغشینك ضمیری بیك کوب بیرگه قایتقان ایکان. مفرد ضمیر فقط بر مرجعغه قایتا طورغان ایدی. یاپونیه دنیا دولتلرینك جمعیسنی مفرد مؤنث صاناب بارینه بر ضمیر قایتارغان بولمق کیره‌ك. حاضر گیرمانیه ایسه ضمیرینی فرانسیه‌گه توزه‌ب طورادر. قای بیرلرگه باروب تییه‌چگی هنوز معلوم توگلدر.

گیرمانیه ضمیرندن قورقو سببلیدر گه آنگلیه حاضرده روسیه وفرانسیه‌ایله دوستلانوب اوچلی اتفاق یاصاونی فرض قیلادر. هر نه ایسه حاضر بو کونلرده سیاست عالمنده عالمگه کورینه طورغان قهرمان گیرمانیه ایمپیراتوری ویلگیلم دنیانی بارماغی ایله اوینانونی فرض قیلوب طورادر. باقالم.

فاس مملکتی.

فاس مملکتی حقنده حاضرده گازیتلرده کوب سوزلر یازلدیغندن وبوندن صوڭره دخی‌ده کوب یازلاچغندن بو مملکتنڭ جغرافیه‌سندن قسقاچه بر آز معلومات یازونی معقول کوره‌مز.

فاس مملکتی آفریکا قطعه‌سینڭ مغرب وتون یاغی پوچماغنده واقع ایسکی بر سلطنت اسلامیه‌در. یرینڭ زورلغی (٨١٢,٣٣٢) مربع کیلومیتر مقدارنده‌در. خلقی اون میلیون چاماسنده عموما مالکی مذهبنده مسلمانلردر. آرالرنده ایکی یوز مڭ قدر یهودی‌ده وایکی مڭ قدر یاورویا اهالیسی‌ده باردر.

خلقی بربر وعرب اسملرنده ایکی تورلی قبیله‌لردن عبارتدر. بربریلر بو مملکتنڭ اصل توب خلقلریدر. عربلر اندلسدن کوچوب چققان عربلردر. رسمی تللری عربچه ایسه‌ده، بربریلرینڭ تلی اوزلرنچه باشقه‌در. بو مملکتده اوّلده بیك زور مدرسه‌لر بولسه‌ده، حاضرده بیك ضعیفله‌نمشلردر. شهر خلقی یازو یازارغه بر آز بلسه‌لرده، آوللری وصحرا خلقی اوقودن محرومدر. یاوروپاغه ایڭ یاقن بر مملکت بولسه‌ده، فاسده هنوز هیچ بر باصماخانه وگازیت یوقدر. دنیا فنلرینه بیك منکردرلر. علماسی هر وقت ایسکی روشده طورونی تلقین قیلوب طوردیغندن مملکتلرنده هنر وصنائع بیك آزدر. هر اشلرنده ایسکی حمام ایسکی طاسدر. فاس ومراکش اسملرنده ایکی شهر پای‌تخت صانالادر. فاسده (١٠٠,٠٠٠) قدر ومراکشده (٦٠,٠٠٠) قدر کشی اقامت قیلمقده‌در. هر برنده برر زور کتبخانه باردر. مسجدلری کوبدر. اوّل زمانلرده فاس شهرنده یوز مڭ یورت و(٧٨٠) مسجد بولمش ایکان. حاضرده بو مسجدلرنڭ کوبسی خراب بولمشدر.

بو ایکی شهردن باشقه باشده ینه یکرمی قدر شهر وقصبه‌لر باردر. صحرا خلقی قبیله قبیله بولوب حیوان آصراب کوچوب ترکلك قیلمقده‌درلر. بو مملکت پادشاهی (سلطان مولی عبدالعزیز) اسملی (٢٨) یاشلك بر کشیدر. ولی عهدی (مولی حسن) اسملی (٧) یاشلك بر بالادر. فاسنڭ (١٥) مڭ قدر عسکری و(١٢) طوبلی ایکی صوغش کویمه‌سی باردر.

فاس مملکتنده یلغه‌لر اورمانلر معدنلی طاولر بیك کوبدر. آشلق بیك اوڭغادر. صحرالرنده هر تورلی حیوانلر باردر. زمانه‌سینه کوره طورا بلگان خلق اوچون بیك برکتلی مملکتدر. سلطان عبدالعزیز یاورو پاروشنچه دنیا فنلری اوقولا طورغان مکتبلر آچوب ویاڭا نظاملر چغاروب دولتنی ترتیبگه صالونی فرض قیلا باشلاغان ایدی. (ابوحماره) اسملی بر ایشان بارچه مریدلری ایله قارشی طوردیلر. اصول جدید بزگه کیره‌کمی دیوب بیك زور فتنه چغاردیلر. شول صلتاو ایله فرانسیه بیك کوب یرینه کردی. ایمدی حاضر بوتونله‌ی اوزینه قاراتمق فکرنده‌در. بو حالنڭ هر برینی مریدلری (ابوحماره)نڭ کراماتی دیب ظن قیلالر ایمش. صحرالرنده (ابوبقره) اسملی ینه بر ایشانلری بار ایمش. آنڭ اغواسی کورته‌رلسه، فرانسیه فاسنی تمام استیلا قیلمق فکرنده ایمش.

فاعتبروا یا اولی الابصار!

هندستان.

هندستانده انگلیزچه چغا طورغان پیونیر اسملی گازیت یازووینه قاراغانده انگلیه اوچون کیله‌چکده هندستان چیگنده بیك الوغ صوغشقه حاضرله‌نمك لازم ایمش. یوفسه، آزیه اورتالرینی انگلیه‌گه قاراتو ممکن بولاچق توگل ایمش.

انگلیه‌نڭ باشقه گازیتلری ایسه، نفسلرینی بیك یراقغه صوزمیلر. بلکه هندستاننڭ روسیه‌گه کیتووندن اوزلری قورقالر: «هندستان صوغشینی یاپونیه صوغشینه قیاس قیلورغه یارامی. روسیه هندستانغه تیمر یول ایله‌ده ایدل وکاسپی دیگزی ایله‌ده عسکر طوتورغه قادردر. اگرده عسکرمزنی کوبه‌یتمه‌سه‌ك، هندستانمز قولمزدن اچقنماسون» دیلر. بو خبرلر ایکسی‌ده روسیه اوچون شادلقلی توگلدر. آنگلیه گازیتلرینڭ دعوی وجزاعلری خواجه نصر الدین‌نڭ یورغانی حقنده قچقرشقان اوغریلرنڭ قچقرشووینه اوخشیدر.

ترکیه.

ترکیه، روم ایلی ولایتلرنده (ماکیدونیه)ده خزینه آقچه‌لری اولوغ دولتلرنڭ وکیللری طرفندن تفتیش قیلنوغه باشده هیچ راضی بولماسه‌ده، صوڭره راضی بولمش ایدی. نیچك بولسه‌ده، اولوغ دولتلر طرفندن بر کامیسیه قورلدی.

تفتیش کامیسیه‌سینڭ بیانینه قاراغانده ماکیدونیه‌ده ترکیه‌نڭ (١٥٠,٠٠٠) قدر عسکری طورمقده ایمش. حال بوکه ماکیدونیه‌نی صاقلامق اوچون یکرمی مڭ عسکر کافی ایمش. شول ره‌وشچه کامیسیه عسکر خرجاتینی قسوب ماکیدونیه خلقینڭ ایمانلرینی کیمتونی معقول کوره ایمش.

بو حاللرنڭ همه‌سی ماکیدونیه‌نی ترکیه قولندن چغاروغه بر تدبیردرلر.

دولتلر آراسنده اوزلرینه کوره حیا باردر. مقصودلری بیك ظاهر بولسه‌ده، سلطانغه یاشرن مرادلرینی بلگرتمیچه پولیتیکه‌نی آقرن آقرن یورتکان بولالر. لکن سلطان بوکونگه قدر، یاوروپانڭ بیك کوب حیله‌لرینه قارشی همان جواب طابا کیلمکده ایدی. ایمدی بو ماکیدونیه فتنه‌سندن‌ده بر تدبیر ایله قوتلسه، سیاستینه عالم تعجب ایته‌چکدر. لکن نی تدبیر قیلسه‌ده، اصلاحسز ممکن بولمایه‌چقدر.

یاپونیه.

یاپونیه حکومتی مملکتنده بولغان تیمر یوللرنڭ هر برسینی خزینه ملکینه آلماقچی بولادر. بوننڭ اوچون (٤٠٠) میلیون آقچه لازمدر. آنڭ اوستینه خلقنی اوقوتو اشلرینه بوسنه (١٢ ١/٢) میلیون صوم آرتق صرف قیلماقچی بولا ایمش.

آخری یاپونیه دولتینڭ خزینه‌سی بیك فقیر دیگان خبرلرنڭ اصلی یوقدر. تیلگراف خبرلرنده یاپونیه خلقی روسیه ایله قیلنغان صلحدن راضی بولمیچی باکغادن روسیه ایله صاتولاشونی معقول کوره‌لر ایمش. بهاده کیلشمیچی آراده تکرار صوغش باشلانا کورمه‌سون. آخری یاپونیلر روسیه‌نڭ طنچسزلغندن فائده‌له‌نونی فرض قیلا طورغانلردر. بواش سیاست عالمنده بلکه مقبول بولسه‌ده، انسانیت واخلاق عالمنده معقول کورلوب بتمس.

فرانسیه.

پاریژده ملت مجلسنده باش وزیر (روو‌ی) جنابلرندن بر نیچه دیپوتات روسیه‌گه بورچ بیرو خصوصنده استفسار قیلدیلر. (روو‌ی) جوابنده: «ماروك خصوصنده گیرمانیه ایله نزاع تمام بولمیچی طوروب روسیه‌گه بورچ بیرو خصوصنده سویله‌شورگه‌ده یارامی. چونکه گیرمانیه ایله کیلشه آلماسه‌ق، صوغشور اوچون آقچه اوزمزگه‌ده بیك کوب کیره‌ك بولاچق» دیمشدر.

❧ گیرمانیه ایله فرانسیه آراسی بوزلوب زور صوغشلر قوزغالماسون اوچون آنگلیه گازیتلرینڭ بعضلری روسیه‌گه فرانسیه‌نی وعظ‌له‌رگه قوشالر. یعنی فرانسیه‌نی گیرمانیه‌گه بیك قاتی قارشی کیلمه‌و ایله اوگوتله‌سه معقول بولور ایدی دیلر. آخری گیرمانیه اوز سوزینی ایته‌چك بوغای.

افغانستان.

آنگلیه ایله روسیه بر اتفاق بولوب آفغانستانغه قارشی صوغش آچمقچی بولالر دیب آفغانستان امیری حبیب الله خاننی وزیرلری بیك قورقتقانلر ایمش.

مذکور احتمال بولغان تقدیرده نی تدبیر قیلورغه آتاسی عبدالرحمن خان اوغلینه بیك کوب یاشرون وصیتلر ئه‌یتوب قالدرغان ایکان.

ایمدی حبیب الله خان شول وصیتنامه‌نی باصدروب خلقینه طاراتمقچی بولا ایمش. وصیتده نی تدبیرلر قیلورغه یازلغانی حاضرگه معلوم توگلدر!

مملکت خبرلری.

❧ ایمش دیمش خبرلرینه قاراغانده دولتمزنڭ هر بر صوغش کویمه‌لری برونینوسلری‌ده، کریسرلری‌ده بالتی دیگزده آسرالمیچی قارا دیگزگه یابلوب قویلاچق ایمش. بالتی دیگزنده قرینی دشماندن صاقلار اوچون مینونوسلر ایله صو آستی کویمه‌لری گنه قالاچق ایمش.

واقعا کویمه‌لر اوچون قارادیگزدن طنچ بیر یوقدر. آنده ترکیه‌دن باشقه هیچ بر دولت کره آلمایاچقدر.

قارادیگزده کویمه‌لرمزنی هیچ کم صوغه باطرا آلماس.

❧ مملکت وخزینه بیرلرینڭ وزیرلگی حسابینه قاراغانده خزینه ملکندن آول خلقینه (٨,٧٢٦,٠٠٠) دیسه‌تینه قدر بیر بولوب بیرورگه ممکن ایمش.

❧ اوفده عالم اسلام اسمنده بر جریده چغا باشلایاچق ایمش.

رسیه‌نڭ واردات ومصارفی

روسیه‌نڭ دوخودی‌ده راسخودی‌ده ایکی میلیارد صوم چاماسنده‌در. هر بر میلیارد مڭ میلیون صومدر.

بو آقچه‌دن (٢٨٤,٢٠٧,٧٢٠) صومی هر یلده خزینه‌نڭ بورچ پروسینتلرینه کیته‌در.

بو حسابدن روسیه‌ده هر بر کشی یل صاین بالالری ایله برگه ٢ صوم خزینه بورچینڭ پروسینتیغنه تولیدر. عسکر اوچون هر یلده (٤-٥) یوز میلیون صوم مقدارنده آقچه طوتلادر.

روسیه‌نڭ ابتدائی مکتبلری اوچون خزینه‌دن فقط (٣) میلیون صوم آقچه طوتلا ایمش. بو حسابدن هر بر کشی عسکر تربیه قیلور اوچون یلینه ٣ صوم ٥٠ تین بیره‌در. بالاسینی اوقوتور اوچون فقط (٣٠) تیین بیره‌در. حال بوکه عسکر اوچون قزغانماغاننی بالاسینی اوقوتو اوچون‌ده قزغانماو کیره‌ك ایدی.

شویتساریه خلقی بالاچاغا اوقوتور اوچون عسکرگه بیرگانندن آرتغراق بیره‌لر ایمش.

قزان خبرلری.

❧ آزاد جریده‌سینڭ محرری ملا عبدالله آپانایف حضرتلری ٩ نچی و١٠ نچی نومرلی آزادلرده یازلغان بعض سوزلر اوچون حکمگه طارتلدی. بوکونلرده آزاد گازیتی بر نیچه کون چقمی دی. الله تعالی محررینه خلاص ایله جریده‌سینه تکرار دوام نصیب ایتسون.

حاضرده جریده محررلرینڭ حالی بر آز مشکلدر.

شهرمزده „البیان“ اسمنده ترکیچه یاڭا بر جریده چغاچق ایمش. چقماس بورون بو جریده‌نڭ نی فکرده یازلاچغی معلوم توگلدر. شاید فکرلی علما وعقلا طرفندن معقول کورلگان اصلاحاتغه قارشی یازماسه کیره‌ك.

هرنه ایسه حاضرگه الف‌لام‌نی عهدگه حمل ایله مضاف الیه‌نی حذف قیلوب طورمق لازمدر.

❧ بو کونلرده کیز یچسکی موناستیردن قیمتلی بر ایکون اوغرلانمش ایدی. ایمدی حاضر طابلغان ایکان. بو ایکوننی ایکی سنه مقدم مذکور چیرکه‌ونی باصوب بر مقدار آقچه اوغرلاب حبسکه یابلغان لاریونف اسملی کشی اوغرلاغان ایمش. لاریونف (٢١) یاشلك بر یکت ایمش.

اهل اسلام عالمندن.

ترکیه تخت سلطنتینڭ ولی عهدلری.

سلطان عبدالحمید خان حضرتلرینڭ اوشبو صوڭ ییللرده کیف ومزاجلری بیك خوش اولمادیغندن خلافت وسلطنت مسئله‌لری رجال دولتنڭ فکرلرینی بیك زیاده مشغول ایتمکده‌در. سلطان سلیم حضرتلر (١٥١٧) نچی یلده حکومت عثمانیه ایچون خلیفه‌لك وپادشاهلقنی پادشاه نسلنده الوغ بولغان آدمگه تابشرلمقنی قانون اتخاذ ایتمشلر ایدی. کوبدن توگل سلطان عبدالمجیدنڭ اوغلی پرنس کمال‌الدین بك وفات ایتدیکندن حاضرده وارث سلطنت ولی عهدلردن ایڭ الوغسی سلطان عبدالمجیدنڭ اوغلی وسلطان عبدالحمید خان حضرتلرینڭ برادرلری محمد رشاد افندی جنابلریدر. عمومیتله بوندن صوڭره کله‌چك خلیفه وپادشاهلر سلطان محمود ثانی‌نڭ اوغللری اولان سلطان عبدالمجیدنڭ ویاخود سلطان عبدالعزیزنڭ نسللرندن اوله‌چقلردر. محمد رشاد افندی ٦٢ یاشنده اولوب اوزون بویلی آق یوزلی صاف یوره‌كلی، نحیف الوجود بر ذات فاضلدر. سیاسی ایشلرده بیك ماهر اولوب بتون یاوروپا حکومتلرینڭ ایڭ نچکه پولیتیقه‌لرندن‌ده خبرداردر. کندیسی زمانه‌سنه کوره مکمل تحصیل کورمشلردر. شاد افندی حاضرگی اداره‌دن خفیف خفیف صورتده ممنون اولمادیقلرینی آڭلادیر بره‌وشده کونسرواتورلقغه یقین بر لیبه‌رالدر. اوزی مشروطیت اداره طرفدارلرندن اولوب محمد رشاد افندی خلیفه وپادشاه اولغاچ ادارهٔ حکومتنڭ دها زیاده کسب تکمل ایده‌جکنی سویله‌گانلری کوب ایسه‌ده؛ بوننڭ کیریسنی اویلاغانلرده آز توگلدر. ایکنچی ولی عهد سلطان عبدالعزیزنڭ اوغلی پرنس یوسف عزالدین بکدر. بوکون (٤٦) یاشنده اولوب اورته بویلی پدرلری کبی سلامت وطازا بدنلیدر. مرحوم سلطان عبدالعزیز خان زمان حیاتنده کوب سیاحتلر ایتمش فوق العاده معارفپرور علما وادبانی سوه‌ر بر ذات ایدی. شوننڭ ایچون اوغلنه دخی مکمل صورتده تحصیل وتربیه ویرمکه غیرت ایدب کوب سیاحتلر ایتدیرمشدر. پرنس یوسف عزالدین بك یاوروپا حکمدارلرینڭ هر برینڭ سرایلرینی زیارت ایتمش ومشهور اسماعیل پاشا زمانه‌سنده مصرده خیلی مدت اقامت ایتمشدر.

حاضرده مشیرلك (فیلدمارشال‌لق) رتبه‌سنی حائز اولوب بر نچی آردوی همایوننڭ قوماندانیدر. پرنس یوسف عزالدین بك مکمل صورتده شرق وغرب تحصیللرینی کورمشدر. بر نیچه تللرده سویله‌شه بلمکده‌در. فن اقتصاد، فلسفه وعلوم طبیعیه‌گه بیك هوسلیدر. اوزی ادارهٔ مشروطه طرفداری ایسه‌ده، عسکر اولدیغندن اداره‌ده دخی بر عسکرلك نقطهٔ نظرینه موافق

حركت ايده‌جگی شبه‌سزدر. هر حالده پرنس عزالدين بك هرجهتدن مكمل برخليفه وپادشاه اولا بله‌جكدر. تركلرنك بو ياش خليفه يه اولان اعتماد واميدلری بيك زوردر. اوچنچی ولی عهد سلطان عبدالمجيدنك اوغلی پرنس سليمان بكدر. ياشی (٤٥)ده‌در. اوزی اولدقچه تحصيل وتربيه كورمشدر، پرنسلر آره‌سنده ايك بايی‌در. ديندار وفاضل برذات اولسه‌ده، ايسكی فكر طرفداريدر. دورتنچی وارث (٤٣) ياشنده سلطان عبدالحميد خان حضرتلرينك ايك زياده سوديگی برادری پرنس محی الدين بكدر. باش خفيه‌لك ياشرن پوليسه وشمپيلر باشلغی رتبه‌سينی حائز اولوب بشقه پرنسلر ايله آرالری بك دوستانه اولماسه‌ده، حكومت ايشلرنده نفوذی بيك زور وقوتليدر. فوق‌العاده ذكی، اوتكن ومعلوماتليدر. بشنچی وارث سلطنت (١٨٧٦) نچی يلده خسته‌لغی سببيله غزل اولونان مرحوم سلطان مراد خامسنك اوغلی پرنس صلاح الدين بكدر. اوشبو سلطان مراد «چراغان» سراينده انزوا حالنده بيك كوب يللر محبوس قالديقدنصكره بوندن اوچ يل مقدم وفات ايتمشدر. سلطان مراد غزل اولنديغی وقت پرنس صلاح الدين اون ايكی ياشلرنده ايدی. حاضرده (٤٢) ياشنده اولوب بيك زياده مستعد وفوق العاده عالم ومتفنن ايسه‌ده يكرمی بش يل قدر حبس ونظارت تحتنده بولونماسی بيچاره‌نی وقتسز قارتايتمش وصحتينی غائب ايتديرمشدر. التنچی ولی عهد سلطان عبدالعزيزنك اوغلی وپرنس يوسف عزالدين‌نك برادری پرنس مجيد بكدر. (٣٧) ياشنده اولوب بيك زياده صاغلام وجودلی وفوق العاده مكمل صورتده تحصيل وتربيه كورمشدر. عربچه، فرانسزچه، نمسه‌چه وانگليزچه‌يی مكمل صورتده سويله‌شمكده‌در. اوزی هم رسام هم شاعر اولوب هر درلو اسپورتقه بيك هوسليدر. صوك درجه‌ده ليبيرال اولوب برادری قدر ذكی ومستعددر. اوشبو آلتی پرنسلر موت خسته‌لق وياخود باشقه سببلر ايله پادشاه وخليفه اولا آلماسه‌لر اووقت خلافت وسلطنته مستحق اولان ينه يدی سيگز پرنس واردر. بونلردن برنچيسی سلطان عبدالعزيزنك ينه بر اوغلی، ولی عهد رشاد افنديننك بر اوغلی، وفات ايتمش پرنسلرنك ايكی اوغللری وحاضرگی سلطان عبدالحميد خان افنديمزنك اوچ اوغلی واردر. بو وجهله دولت عثمانيه باقی اولدقچه خليفه‌لرده اكسيكلك اولمايه‌چقدر.

اوشبو ذكر ايتديكمز پرنسلرنك هر بری زمانه‌غه موافق تربيه وتحصيل كورمش، احوال عالمدن خبردار، زمان حاضر آدملريدرلر. هر بری خليفه وپادشاه اوله‌چق بو ذوات تبعه‌لرينه قارشو بورچلو اولديقلری غير وظيفه‌لرينی كوزلوكنده طوتوب عدل وانصاف ايله ملكتلرينی اداره ايتسه‌لر، واوزلرينه تسليم اولونان مملكت واهاليسنك حال واستقبالنی اوي‌لاب حكم زمانه‌غه، عقل وحكمتكه موافق ره‌وشده حركت ايتسه‌لر تركيه ايچون فائده‌لی اولاچقلردر.

ع. كرم.

بوكونلرده مماديش اويازنده يلش آولينك مكره اسمنده يورتلوچی مسلمانلرينه رسما مسلمان بولوچيلقلری اعلان ايتلوب بالاندش آولينك محله‌سينه بركتلگانلر. ايكی آطنه‌دن بيرلی بالاندش آولينك اوكارلی امامی كيلوب جمعه اوقتا ايكان بارچه شرعا بالغ بولغان ايرلر جمعه‌دن هيچ قالمايلر ايكان. همه‌ده دين اسلامنی يخشی غنه بله‌لر ايكان حتی ايسكيدن بيرلی مسلمان بولوب كيلگان آوللرنك كشيلرينه قاراغانده‌ده علوم دينيه‌لری كوب آرتق ايكان.

بو آولده كوب يللردن بيرلی چيركاو هم پوپ ودياكونلری بارايدی. پوپ ودياكونلری مسلمانلرنی، نی‌چاقلی پراوسلاونای دين‌گه اونده‌ب، اجتهاد ايتسه‌لرده، بوكون اجتهادلری بوشقه چقمشدر. چونكه اوچ دورت يورتدن باشقه‌سی بوتون آولی رسما مسلمان بولغان. حاضر بو پراوسلاونای طرفنده قالغان جماعتلرده پوپلرغه ئه‌يته‌لر ايكان: «سز بزنی خراب ايتدكز، سز ئه‌يتدكز، آلارغه اسلامغه رسما چغارغه رخصت بيرلمس، فقط خور بولوب، ناچالستوا قارشوسنده يمان آطلی بولوبقنه قالورلر ديب».

طاشكنددن امام زين‌الدين الحسنی‌نك يازووينه قاراغانده تركستانده سارت، قرغز، قزان ونوغای تركلری بر اتفاق ايله (تركستانسكی شيروكی صامو-اوپراولينيه) يعنی تركستانده پراواسی بيك كيك بولمق شرطی ايله (اداره‌ٔ محليه) ياصامق وبونك ايله برابر اتحاد دينی اوچون بر (محكمهٔ شرعيهٔ عاليه) تأسيس قيلو فكرنده ايمشلر. بو خصوصده تورلی فرض ولائحه‌لر ترتيب قيلنمقده‌در.

طاشكندده طوروچی نوغايلر (يعنی قزان تركلری) گوبيرناتورنی كوروب سياست اشلرينك اوزگارووی خصوصنده وتركستان ولايتلرنده طوروچی نوغايلرنك حقوق سياسيه‌لری خصوصنده استفسار قيلمشلر ايكان، گوبيرناتور: «صارتيه دين قرداشلركز نی حقوقده بولسه، سزده شول حقوقده بولورسز. هيچ بر خوفده بولماكز. پادشاه حضرتلرينك الوغ مانيفيستينك فائده‌سی سزگه توگل يهوديلرگه‌ده بولاچقدر. يير وملك آلو خصوصلرنده سزلرده روسلر ايله بر درجه‌ده بولورسز. ايمدی نظاملر اوزگه‌ره‌چك. البته هيچ ياماناقغه اوزگه‌رمس، بلكه همان رعيه اوچون ياخشيلق طرفنه اوزگارور». ديمشدر.

مخبرمزنك يازووينه قاراغانده طاشكند شهرنده اهل اسلام آراسنده سياسی مجلسلر ياصالغالامش. اوّلده سارتلر اوز آلدلرينه نوغايلر اوز باشلرينه آيرم آيرم جييلمشلر. صوكره جميع اولاد ترك برگه قوشلورغه قرار بيرمشلر.

اداره‌يه خطلر.

حرمتلو محرر افندی وعزيز برادرم،

بوگون سزدن آلديغم مكتوبده، كوب زمانلردنبری نشر ايتمك آرزوسنده بولنديغكز، «يولدز»غه نهايت اذن آلديغكزی حدسز بر شادلق ايلان اوقودم. سزنی، ملتمزنك ترقيسينی طالب خلقمزنك ياقتی استقبالنی منتظر، بر ياش ملتپرور مسلمان صفتم ايله تبريك ايده‌من. قوممزنی نورلاندرمق، اهاليده معرفت وبيلك تاراتمق نيتی ايلان، آلديكزده‌غی بو قدر مادی ومعنوی مشقتلرگه باقماي، بو غزيته‌يی نشر ايتمه‌گه اوچ دورت يلدن بيرو اجتهادده اولديغكزنی بله‌ايدم. بو مدت ايچنده كم بيلسون نه سببه مبنی سز رخصت آلا آلماغان زمانده ملت لساننده برنيچه غزيته ظهور ايتمش ايدی. بو حقده سزده اوزكز موفق بولماغانلق محزونيتی، باشقه ملتداشلرمز طرفندن تأسيس ايدلگان غزيته‌لرنك ظهوری بشارتی ايله اونتلمش ايديكنی بوندن مقدم «نور» و «قزان مخبرينك» ظهوريندن صوك ميگا شادلانوب يازغان خطلركدن آگلاغان ايدم. بو كوندن نيچه ييلدنبرو استه‌گان خيالكز يولدزی چيقارمغه آخرينده اوزگزده موفق اولديغكزدن شادلقكز ايكی اولوش اولماليدر. حقيقةً روسيه‌ده موجود اون بيش ميليون قدر ترك قبيله‌لری ايچون دورت بيش غزيته كافی‌ده دگلدر. مطبوعات اشينه آشنالر طرفندن كوبدن تجربه ايدلمش بر حال واردر: غزيته وكتاب نه قدر كوب نشر ايدلسه، اوقوچيلرنك مقداری ده شول قدر كوب اولور ايمش. شويله‌كه يولدزنك طلوعی نه قارت محترم (ترجمان)غه نه «نور» وقزان مخبرينه رقيب اولور. بالعكس يولدز بو رفيقلرينه آرقاداش وياردمچی اولور. بوندن بر ايكی يل اول مين تعطيل زمانلريمی (مولان) اسملی كچكنه گنه بر فرانسوز شهری يانينده اوتكاردم. بتون شهرنك اهالی‌سی ٥ ملكدن آرتق يوق ايدی. بله‌سزمی شول كچكنه شهرده آنچق شول شهره مخصوص نه قدر غزيته چغادر؟ اوچ دانه! هر برينك ٢ ملكدن زياده اوقوچی‌سی واردر.

برادرم، حاضرگه بيك مشغولم. بوندن دورت آی صوكره نيچه يللردن بيرو زحمت ومشقت ايله دوام ايتديرديكم تحصيل تمام اوله‌چقدر. خدا تعالی نصيب ايتسه، بو سنه معلومك اولديغی اوزره دارالفنونی تمام ايده‌چكمن.

ياوروپا مكتبلری كرسيلرندن جيغان معلومات وضيالر يمنی اسلام مدرسه‌لرنده باشيمه سكدرگان اسلاميت نوری ايله قاتشدروب حرمتلو ملتم افرادينه بلدرمه‌گه طرشمق برنچی آرزوومدر. يولدز ستونلرنده كيله‌چكده وقوفم اولان فنلردن مقاله‌لر يازمغی زور بر بختيارلق كبی كوتمكده‌من.

قرداشم، مين ياوروپامدنيتينی بحق اطرافليچه بتون تفصيلاتی ايله تيكشردم. بزم ملتنی ياوروپاليلرنك حالينه، معارفنه، ضياسينه آشنا ايتمك ضروريدر. بله‌سگز برادر، بتون اسلام مملكتلری تدنی‌گه‌يوز طوتمشدر. هر بری خسته كبيدرلر. بو خسته‌لقغه دارو مينم فكرمچه بودر: ياوروپانك معارفنی اوگره‌نوب بو معارفنی اسلام نورينه قاتشدروب توييوب معجون ايتوب يوتماليدر. بو معجوندن صوك اهل اسلامنك شفاياب اوله‌جغی محققدر.

خوش صاغ اول برادرم، يولدزه واوزگزه چوق چوق سلام ايله ختم كلام ايده‌رم.

برادرگز.

نی بولدی بو شاگردلرگه؟ آزديلرمی بونلر ياكه طوزديلرمی؟ — يوق بونلر آزماديلر، بلكه طوزديلر هم اوزديلر. نيك طوزماسونلر؟ مدرسه‌لر كوبدن طوزغان ايديلر، اچلرنده‌گی طوزان طوفراق ايسه، هر كون وهر ساعت طوزوب طورمقده‌در. ايمدی بو يللرده ايسه خلفه‌لرنك طورغانی‌ده معلوم بولدی! فنی كتابلری ايسه تمام ايسكروب بتمش ايديلر. ايمدی بو قدر طوروچيلرنی كوره طوروب شاگردلر نيك طوزماسونلر؟ بارده علم آفتی! بيك كوبنی بله باشلاديلر؛ خلفه‌لرندن‌ده آرتق بلونی دعوا قيلالر ايمش. نيك بلمه‌سونلر. استانبولدن تورلی كتابلر ومصردن تورلی گازيتلر كيله باشلادی. شاگردلر هر برسنی اوقوب طورالر! آراده كوبسی روسچه‌ده بله، روسچه‌دن‌ده كوب معلومات آلالر. اوزلری كوب بلگاچ ئقيل‌لره تيره‌لرنده‌گی كشيلرنی اوچه‌گان بولوب ماتاشالر. بو خصوصده چيتدن كتاب كيتر وچيلر عيبليدرلر. استانبول كتابلری ومصر گازيتلری كيلمه‌گان زمانده بو فرسه‌ده يوق ايدی. اوزلری‌ده بيك يوواش واطاعتلی بولالر ايدی. مدرسه‌ده طب‌طنج بولا ايدی. ايمدی تركی گازيتلرده فن من ديدی سويله‌نه باشلاغانلر. ايمدی بر مرسی طوقتادی بوغای، باشقه‌لرينه‌ده بيك وقت.

بر محله كشيسی.

يولدز.

ممكن اولديغی قدر يولدز ادبی بر جريده بولمق فكرنده‌در. بوندن صوكره خطكزنی بويله فصاحتسز وشدتلی قيلماقگزنی اوتنه‌مز.

تركيچه‌نك قصقاغنه تاريخی.

آخری.

شوشی تفصيلاتدن آگلاشلديغنه قاراغانده بونلرنك (قازانيلرنك) اصللری ترك اولديغی ثابت اولديغی كبی استعمال ايتدكلری لسانلری ده چغتايچه‌دن زياده عثمانليچه‌غه يقيندر. حاضرده بونلرنك ايچلرنده برخيلی ادباء يتشكانی واولدقچه نافع اثرلر يازدقلری قزانده طبع ايتلگان كتابلردن‌ده آگلاشلور. حاضرده قزان وقريم آكنچلری لسانلرينی طاغيده عثمانليچه‌گه ياقنلاشدرماغه طرشمقده‌لردر. ذاتا بو قومنك ذكا وقابليتی معلوم اولديغندن لسان تركينك ترقياتنه بايتاق خدمتلری بوله‌چغی حاضردن استدلال اولنور.

سلجوقيلرنك يوقاروده عثمانليلرله بر قومدن و بر لسانله متكلم اولدقلرينی اشاره ايتكان ايدك. سلجوقيلرنك آثارندن كوبسی اولاد چيكز وتيمورنك هجوملری آراسنده محو بولغانغه كوره بيك نادر نرسه‌لر قولغه كرگان بولسه‌ده تركچه‌مزنك اوّل عصرده‌گی حالی آگلاشيله بيلور. مولانا جلال‌الدين رومی حضرتلريله مخدوم مكرملری سلطان ولدنك آثار تركيه‌لری عادتا چغتای شيوه‌سنده‌در.

هر حالده ادباء سلجوقيه‌دن طاغی گوزل يازوچيلر يتشمش بولديغی ملحوظدر. از جمله اناطولی حكامندن (محمد بن منتشاه) اسمنه (محمود بن محمد البارجينی) نام ذاتنك تأليف ايتديكی (بازنامه) ايالات سلجوقيه‌ده‌گی لساننك حالنی كورسه‌ته‌در. ملك سيگز يوز قرق (١٨٤٠)ده نسخهٔ اصليه‌سی آلمانچه‌گه (هامر پورغستال) اسملی كشی طرفندن ترجمه وطبع ايتلگان بازنامه‌نك مطالعه‌سندن بر آز ملاحظات وارد خاطر اولور: بو اثرده بداهةً كورلور كه اصول املا همان طرز عربه موافقدر. مثلا (قوش، كبی، كورمك) كلمه‌لری، (قش، كب، كرمك) روشنده يازلمشلردر. بالعكس تركيب كلامده بر آز ايران اسلوبی حس ايدلور. كوتاهيه‌لی كرميان بك اسمنه يازلغان (جواهر الاصداف) تفسيرينك افاده‌سی بوندن طاغيده مضبوطدر «معلومات»دن.

عبدالرحمن توفيق.

توزلی سوزلر.

گريتسيه‌ده آفينا شهرنده (مه‌لاسا) اسملی بر كشی آوزينه ياصاب قويلغان تشلرينی جايلاب ماتاشقانده يا گفش ايكی تشينی يوتوب يبه‌رمش. شول ساعت اچی آورتوب هوشسز بولوب اوله‌ر درجه‌گه كيلمش. طبيبلر ياروب تشلرنی آلمی چاره يوق ديوب اچينی يارمشلر. بر نيچه ساعتدن صوك بيچاره وفات بولمش. ايمدی طبيبلر بو كشينك اولووينی اوتوتديلر. آراده زور مناظره قوبدی: مينك اولوينك سببينی ازليلر. قايسيلری تشلرنك آغوندن ديلر، قايسيلری اچينی يارغانده پچاقلرنك زهری اثرندن ديلر. اما نيدن بولسه بولسون. ايمدی موسيو مه‌لاسا دنياده يوقدر.

گيرمانيه مملكتنده بيرلين شهرنده (١,٥٠٠) قدر دوكتور وطبيب بار ايمش. وبونلرنك آراسنده آورولردن يلنده ايكی يوز ملك ودورت يوز ملك فرانق آقچه حاصل ايتكانلری ده بار ايمش.

بوتون گيرمانيه‌ده (٣٦٥) دانه سودا وتجارت مكتبی (كوممير چيسكی اوچيلشچه)لر ابو لوب، بونلرده جمعا اوتوز ملك شاگرد سوداغه تعلقلی درس وسبقلر اوقومقده ايمشلر.

بوتون تركيه اوچون استانبولده فقط بر سودا مكتبی باردر. بو مكتبده حاضرده (٣٠٠) قدر طلبهٔ علوم تحصيل ايله مشغولدرلر. (اقدام)

شيكرنك بهاسی.

شيكر زاوودلرنده شيكرنك قاداغی فقط (٤) تيينگه توشه‌در. خزينه اوچون هر قاداق

Лито-Типографія Н. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель Ахмедъ-Гали Ніязовичъ Максудовъ.

باشینه (۴¹/۲) چاماسی آلنادر. زاۋودچیلری اوز آرا اتفاق ایله (۶¹/۲) تیین فائده ایته‌لر. سوداگیرلر هر قاداق باشینه (۲) تیین فائده ایته‌لر: شول روشچه شیکرنی بزگه آشارغه (۱۷) تیین توله‌میچی بیرمیلر.

شول زاۋودچیلر اوق شیکرلرینی چیت مملکتلرگه (۴-۵) تییندن صاتوب طورالر. شول سببدن بولمـق کیره‌ك، زاگرانیتسیه‌ده شیکرنی خنزیرلرگه‌ده آشاتالر ایمش. خزینه‌گه شیکر آکسیزندن (۷۹) میلیون قدر آقچه جییلادر.

شیکر استعمالی.

شیکرنی آنگلیه‌ده هر بر کشی یللق (۱۰۵) قاداق روسیه‌ده ایسه، فقط (۱۱) قاداق استعمال قیلا ایمش. بونك سببی ایسه، آنگلیه‌ده شیکرنك قاداغی بیش یا آلتی تیین بولوویدر. روسیه‌ده ایسه بوسنه شیکرنك قاداغی (۲۵) تیین بولغالادی. بوقسه طاتلی آشاونی روسلرده بیك یاراتالر.

وفاتلق.

هر ملك باشینه شۋیتسیه‌ده (۱۷) کشی گنه وفات بولا ایمش.

آنگلیه‌ده ایسه، هر ملك کشیدن (۱۹) فرانسیه‌ده (۲۲) گیرمانیه‌ده (۲۵) روسیه ده (۳۵) کشی آخرتکه کیته‌در.

باشقه اشده برکت کوب بولماسه‌ده، هیچ بولماسه، بو خصوصده روسیه باشقه مملکتلرنی اوزغان ایکان. هر خصوصده آرتقه قالو معقول توگل شول. اقل بر ایکی تورلی اشده یاۋروپانی اوزارغه کیره‌ك.

اوقی بلو

گیرمانیه‌ده هر یوز کشینك (۹۸) سی، آمیریکاده (۹۲) سی، انگلیه‌ده (۹۰) سی، فرانسیه‌ده (۸۵) سی، آۋستریه‌ده (۵۲) سی، روسیه‌ده ایسه فقط (۱۶) سی اوقی وبازا بله ایمش. آرامزده موژیکلر بیته‌رلك ایکان!

بر نیچه آتنا مقدم روسیه حکومتی طرفندن پاریژگه بورچ پروسینتلرینی توله‌مك اوچون یوز پوت مقدارنده بر ۋاگون آلتون بوللانغانی گازیتلرده یازلمش ایدی. صوڭغی خبرلرگه قاراغانده فرانسیه حکومتی بو آلتوننی قبول ایتمه‌مش. چونکه آلتونغه قاتوشترلغان لیگاتوری باقری تییش قدرندن آرتق ایمش.

ایمدی حاضر بو آلتون گیرمانیه‌غه کیترلب میندیلسون بانکسینه بیرلمشدر.

گیرمانیه حکومتینك امری بوینچه بو آلتونلر فرانسیه‌دن گیرمانیه‌گه عادتده آلتون یورتله طورغان (ایکسپریس) ۋاگونلری ایله کیترلمیچی عادتی ۋاگونلری ایله کیترلمشدر. بوندن مقصود آرزان توشرومی یاکه بو آلتونلرنی باقرغه حساب قیلومی آچیق معلوم توگلدر. اوشبو باقرلی آلتوننی آرلی بیرلی یورتووی (۶۰) ملك صومغه توشمشدر.

توب قزان خلقی.

قزان ولایتنك‌گی مسلمانلر اوزلری‌ننك اصللرینی «بلغار» دیلر، بزنك فکرمز بوینچه‌ده بو خلق - بتون عالمده مشهور بولغان بلغار سوداگرلری‌ننك نسللری بولسه کیره‌ك، بولارننك اصلی بلغار ایکانلککه بیك کوب دلیللر کیترورگه ممکن؛ مثلا کتاب یازوچیلرمز آخرنده «فلان بن فلان بلغاری» دیب قویالر. تللری یاقینلرنداغی ترکی طائفه‌لری‌ننك تللرندن بر نچه آیرم. مثلا میشر، باشقرت، نوغای، قرغز طائفه‌لرندن. بعض بلغار شهرلری‌ننك اسملری بو مسلمانلرننك تلندن آلنغانی حاضرده بلنه، مثلا «ژوکوتین» اصلده „جوکه‌طاوی" دیگان سوز ایمش، اطرافنداغی مسلمانلر بو قالاننك یاقینینداغی طاونی حاضرده شول اسم بلان یورته‌لر، تللرنده سوداگه تعلقلی مقاللر * جرلر، حکایتلر بیك کوب بو هم بلغار بولوچیلقغه دلیلدر. چونکه بوندای سوزلر خلق‌ننك تلینه بیك اوزاق زمانلرده‌غنه کره‌لر، غیر ترکی وفین طائفه‌لری‌ننك تللرنده بوکبی اثرلر بتونله‌ی یوق دیبورگه ممکن، بلغاریلر ۶نچی ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳نچی عصرلرده بتون عالمده مشهور سوداگر خلق بولغانلر، یاقینینداغی فین طائفه‌لری‌ننك (آر، چیرمش، موقشی) تللرنده بو مسلمانلرننك تلندن آلنغان مدنیتکه تعلقلی سوزلر بیك کوب، بوکارا البته کوب عصرلر برگه طورو سبب بولغاندر. بو طائفه‌لر مدنیتنی اوّلده بلغاریلردن کوروب آڭا تعلقلی سوزلرنی‌ده آلاردن آلغان بولسه‌لر کیره‌ك، باتوخان هم طوقتامش خان بلان آزیه‌دن کیلگان تاتارلر بو طائفه‌لرگه صوڭراق زمانلرده‌غنه یاقینلاشوب مدنیتکه تعلقلی سوزلر بیره آلماغانلردر. چونکه آلارننك اوزلرنده مدنیت بولماغان، شول سببلی اوزلری‌ده مدنیتنی روسلردن کوروب آڭا تعلقلی سوزلرنی‌ده روس تلندن آلغانلر، دخی قزان ولایتنك‌گی مسلمانلرده کوچه‌لی خلق عادتی هم اثرلری برده قالماغان. اما غیر طائفه‌لرده اول اثرلر بار. مثلا میشرلرده، نوغایلرده، هم قاسم وقریم مسلمانلرننك، قزان مسلمانلرینك یاقینینداغی فین طائفه‌لری بلان بر روشلی عادتلری بیك کوب. مثلا ایسکی‌دن قالغان ارم وجولالر، بیرام وطوی عادتلری کبی، بولار هـم بیك قدیم زمانلردن بیرلو برگه طورغانلقغه هم تاتار توگللکلرینه دلیلدر. تللری، هم آندن آلنغان آول اسملری بو مسلمانلرننك حاضرگی اورنلرنده بیك قدیم زمانلردن بیرلو طورولرینه دلیلدر.

بو اثرلر بلان بابالری قایدن هـم قای زمانلرده کیلوب اوطورغانلرون بلو هیچ ممکن توگل - بعض آوللرده - „بابالرمز بلغاردن کوچوب کیلگانلر آقساق تیمر خرابه‌سندن صونك" دیو سویلیلر، مثلاته توش، زویه، لایش اویزدلرنده هـم غیرلرده، بعضلری‌ننك بلغار زمانلرندن بیرلو کیلگان شجره‌لری‌ده بار. اما غیر طائفه‌لر اوزلری‌ننك قایدن هـم نی سببلی کوچوب کیلگانلرون آتا بابالرندن کیلگان خبر بوینچه بـله‌لر، بو مسلمانلر اسلام دینن قبول ایتکانچه البته مجوس بولغانلردر، بیك کوب آوللرده مجوسیت زمانلردن قالغان ایسکی زیارتلر بار، شولارده بعض مجوس اثرلری‌ده تابلادر (**)

قزان مسلمانلری سوداگرلکده بو ولایتلرده‌گی غیر طائفه‌لرننك بارندن‌ده اوستون، الك زمانلرده بتون سبریه هم اورتا آزیه سوداسی آلار قولنده بولغان، مسلمانلردن غیر، بو ولایتلرده‌گی ترکی وفین طائفه‌لری آراسنده هیچ بره‌وسی اوزی‌ننك اصلن بلغار دیب دعوی قیلوچی هیچ یوقدر. مثلا چواشلر کاناو قازوب ایلاندرلگان ایسکی شهر اورنلرون هم بلغار زمانلرندن قالغان ایسکی زیارت تاشلرون مسلمانلرنقی دیو یورته‌لر، آر طائفه‌سی بو مسلمانلرنی „بیگه‌ر" دیو تسمیه ایته‌در.

بو „بلغار" دیگان سوزلری بولمق کیره‌ك. وطن وملتمزننك تاریخی ایله شغل‌لنگان کمسه‌لر بو ولایتده‌گی مسلمانلرنی کوبسنچه بلغار دیلر، مثلا حسام‌الدین المسلمی شهر بلغار خرابه‌سندن صونك کم‌لر قایده کوچوب اوطورغانلرغه قدر سویلی. انشاءالله بتونله‌ی اصلسز خبرلرنی یازماغاندر. شهاب‌الدین المرجانی عرب سیاحت نامه‌لری‌ننك خبری بوینچه - بلغاریلرننك کوب عادتلرون قزان ولایتنده‌گی مسلمانلرده طابادر، چیت مملکتلردن کیلوب روسیه‌ده سیاحت قیلغان محررلرننك کوبسی بو مسلمانلرنی بلغار دیلر، مثلا (۱۸۴۳)نچی یلده بتون روسیه‌نی یوروب ایلانگان گیرمانیه سیاحلرندن „بارون گاکستاوزین" دیگان کشی: «قزان تاتارلری مدنیتلی ومعرفتلی خلقلر جمله‌سندندر. آلار بلغاریلرننك چن اولادیدرلر، بابالرندن اصونك سوداکسبینه وارث بولدیلر» دیو یازغان. ۱۷نچی عصرننك اوّلنده روسیه دولتنده سیاحت قیلغان «آلبیاری» دیگان کشی (۱۶۳۶)نچی یلده قزانغه کیلگان؛ مسلمانلر حقنده اول‌ده شولایوق یازغان. روسیه محررلرندن‌ده بو ولایتده‌گی مسلمانلرنی بلغار دیب ئه‌یتوچیلر بار. طوزغان بلغـار ولایتی‌ننك اورنلرنده حاضرده بو مسلمانلر کون ایته‌لر، بلغاریلردن نیندایین اثرلر قالغـان بولسه - شولارننك بارچه‌سینه‌ده وارث بولغانلر، بلغار زمانلرندن قالغان ایسکی زیارت طاشلرون ساقلاوچیلر بو ولایتننك مسلمانلریدر.

بلغار دولتی‌ننك اوّلگی مشهور حاللرندن بو مسلمانلرغنه تورلو - تورلو خبرلر سویلیلر. (یابالردن آتالرغه، آتالردن بالالرغه‌ایرشکان خبرلرنی)، حتی اوقوماغان نادانراق مسلمانلرده بلغاریلرننك یخشی حاللرندن بعض وقتده کوڭللی گنه تاریخی خبرلر سویله‌ب قویالر. بوکبی خبرلرنی شهر بلغارغه یورگانده کوبسی آتا بابالرندن ایشته کیلگان بولمق کیره‌کلر. شهر بلغارغه هـم بلغار زماننندن قالغان ایسکی زیارتلرغه زیارت قیلو اوچون قزان اطرافنده‌غی مسلمانلرغنه کیله؛ اوفی، آرینبور، پیرمی، آستراخان گوبیرنالرندن کیلگان کشیلرده کورلسه‌ده - آلارده قزان مسلمانلرینه مناسبتلری بولغانلری‌غنه کیله، غیر طائفه‌لردن مثلا میشر، باشقرت، نوغای طائفه‌لرندن، زیارت قیلو اوچون کیلوچی بیك آز بولا.

عین الدین احمرف.

منظوم سوزلر.

سیبیریه‌ده.

برغریب کوردم ایلمده: ساچی آق، یوزی صاری،
قول آیاغنده بوغاولر، کوزلری محزون قاری.
آلدی آرطی اوکی صوڭی صاقچیلر برله تولوغ،
ئه‌یداب آلوب بارالر ایر کان، یراق: بزدن آری.
آچ طوتولغان: یوزلرنده اصلا یوق قاندن اثر!
بیك قیناالغان: کوزلرنده اصلا یوق نوردن اثر!
بیك آغر زنجیر آیاقده، اوستده‌ایسکی پوستی طون
ای دریغا! بو رذالتـ نی کوره فرد بشرا!
کوزلریمه طولدی یاش باردم بیچاره یانینه...
حسرتین آڭلاب، مخاطب بولایم دیب زارینه...
بو اسیرلکنك رذالتنك حقیقی علـه سن،
صوراب اعتدال بیروب بولماسمیکاندیب قانینه.
حیف! بیره‌لمادم تسلی، اول تسلی طابمادی!..
یغلادم مینده یانده... چونکه طاقت قالمادی:
آڭلادم بیك کوب مظالم اویلادم اوز قومنی
حالمز آغرلغنده اصلا شبهه‌م قالمادی.
مالنی قومی یولنده قالنی ملت اوچون
صرف قیلمق بیتیله فکری بر غیرت اوچون
بویله بیك زور بلارله قهر وتعذیبلر اوچون
اورن بارمی؟ عجبا ! سیاست بویله نیچون؟
ای خدایا، سین ایشت بو قوللرك آه زارینی!
صرف قیلدیلر آزادلق - لر اوچون نه وارینی!
کوزلرندن آقدی قان! اولادلری قالدی یتیم!
مرحمت ایتسون تخفیق خدا بونلرك نارینی!.

„خطای حدودنده بر درد مند"

حریت طرفندن ییللر ایسه،
خوش ییل برله هرقایك چچك اوسه
ییمشلرنی اوسدررگه همت کیرك
ایرنلرنك همتی طاغلر کیسه.
کوب کوتلگان گازیتلر بوکون توغدی
شکر لله مرادلر حاصل بولدی
برگازیتکه صوصاغان ملت ایدك
نه شادلق اچمزده گازیت طولدی
آفرین گازیتلرنی چیقارغانغه
یاقتروب یول کورندی بارچه جانغه
گازیتلر نوربالقتور چولپان کبی
چولپان طوغاچ یاقن‌قالایدی طاڭغه.

ش. اوقماسلی.

شعر:

بعضلر قچقرادر اتفاق دیب
بزلرگه کیراکمیدر بو نفاق دیب
آرتقه قالسون جهالت، وتعصب
اتفاقغه آلماشسون بوشقاق دیب
قچقرغان طاوشلر کیرو قایتـا
بور چاقنی طاشقه بەرگاچ قایچان باتا
شونك اوچون کوب جاهللر بزنك یورتك
آچ قارنون توقغه صاتاب یوقلاب یاتا
آچلقدن درمانسز طورا آلمیدر
معارفنی کیراك دیوب بله آلمیدر
تیزره‌ك صو بولسه کیترگز
صوصاغانلر صودن باشقه توزه آلمیدر
یخشیلاب قاراساق صوده بولور
صوطابوب بیشنی یوصاق یوزآق بولور
اگر آچوب کوڭلنی صافلاندرساق
جهالت اورنینه علم طولور
یقودن کورن آچدی آچ یاتوچی
کم ایکان یاتوچینی اویغاتوچی
دشماندن قورقوندن باش کوته‌رمی
اوز آرا دنیامزنی بولغاتوچی
یوقلاغان اورنمزدن طورایقلا
بیتمزنی بر اورنده جووایقلا
کورمزدن طوزانلرنی ئه‌روبن
کشی توسلی بزمسکینلر بولایقلا
قان آلغان کوزمزنی کوب یوقلاغاچ
آرلی بیرلی به‌رله‌مزیول طابماغاچ
کورشیلرنك آرتندن بیته‌رمزمی؟
انفاق هم اجتهاد له بز چابماغاچ
بزگه کورشی ئه‌یته‌در یوقلادیبوب
باش‌کوته‌روب یاقتیلقغه چقمادیبوب
بزمسکینلر اشاتامز اوشبو سوزگه
آلار بلمی ئه‌یتمیلر یوقغه دیبوب
یوقلاتالار بزلرنی ئه‌للی دیبوب
بز بلمز بزنی آلار ژه‌للی دیبوب
آلار ئه‌یته: یوقلاسون ئه‌لی بونلر
یوقلاسه‌لر بز بولورمزحه‌لی دیبوب

ظریف البشیری (چوتی)

شعر مارت ۲.

کتبخانهٔ اسلامیه.

آچلدی شهر قزانـده اسلام کتبخانه‌سی
خانلردن بیرو یوق ایدی بو برنچی دانه‌سی
وقف ایتیك کوب کتابلر کروب اوقیق همانده
بیك‌ده کرك بولغان ایدی بو خانه بو زمانده.
الخ... طلبهٔ خالدیه‌دن ل. حبیبی.

اعلانلر.

پچه‌ن بازارنده عبیدوللین ره‌تنده ۱نچی نومرده صلاح الدین مقصودف کیبتنده هر تورلی کون طاوارلری صاتلمقده هم کاوش وکالوش زاکازلری قبول ایتلمکده‌در. بهالر بیك آرزاندر.

فکر
غزیته‌سی نك ۱۹۰۶نچی یـل اوچـون دفتری آچقدر.
حقی یلغه—۳ روبله، یارطی یلغه —۲ روبله، اوچ آیغه —۱ روبله‌در.
بوغزیته اوّل مرتبه‌ده آتناده برچغوب صوڭره آتناده اوچ کره چغاچقدر.
ناشر ومحرری: کامل‌مطیعی تحفة اللین. آدریس:
г. Уральскъ, Редакція „ФИКРЬ"

محرر وناشری: احمدهادی مقصودی.

АДРЕСЪ:
Казань, Екатерининская ул.,
Редакція „ЮЛДУЗЪ".

(*) مثلا - آلتی‌غه آلوب بیش‌که صات - آتنك بولسون سوداگر،
آلو اویره‌تمی - صاتو اویره‌ته،
فایده‌سی فایده - قارا صبیر قایده؟
ایته بلسه‌نك صاتو - ایته بلمه‌سه‌نك اچگـگه چغار قاتو،
آلغانده اوزم گنه آلدم - صاتقاننده‌تی بلان‌ده صاتوب بولمی.
(**) بو زیارتلر حقنده مخصوص مقاله یازاچقمز.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель Ахмедъ-Гадій Низамовичъ Максудовъ.